

Et spændende fugleliv

Sølsted Mose er en af få sønderjyske hedemose, med et helt specielt fugleliv. Til mosens åbne områder er knyttet karakteristiske fugle som krikand og dobbeltbekkasin, og af småfugle kan nævnes bynkefugl, rødrygget tornskade og græshoppesanger. Sidstnævntes sang lyder som en snurrende symaskine. Store områder er med tiden groet til med pile- og birkekrat. Her yngler blandt andet fyrremejse og pungmejse, og hvis man vil høre nattergalens triller, er Sølsted Mose en af de bedste lokaliteter i Sydvestjylland. En ny ynglefugl er tranen, som efter et par års tøven for første gang ynglede i mosen i 2007.

Løvsanger

Nattergal

Fyrremejse

Sølsted Mose – en hedemose

I Sølsted Mose ejer Fugleværnsfonden cirka 80 hektar af den i alt 220 hektar store mose. Areaerne er erhvervet i 1993 og 1996 for at bevare og forbedre den sjældne hedemose som et fristed for dyr og planter. En afmærket sti leder den besøgende på en flot tur rundt i mosen. Tag hensyn når du færdes i mosen, både til naturen og til lodsejerne.

Bliv på stierne og hold hunden i snor.

Kørselsvejledning

I Sølsted by (mellem Tønder og Bredebro) køres ad Brændevej til P-pladsen i sydenden af mosen. En anden adgangsmulighed er 50 m nord for Sølsted Rasteplads (på rute 11), hvor en markvej leder ind i mosen.

Adresse: Brændevej, 6270 Tønder
N: 6097662 E: 490012
(UTM 32 ETRS89)

Folderen er udgivet med økonomisk støtte fra

AAGE V. JENSENS FONDE

Fugleværnsfonden
Vesterbrogade 138-140, 1620 København V
Tlf. 3328 3800, E-mail: fvf@dof.dk
www.fuglevaernsfonden.dk

Velkommen til naturreservatet Sølsted Mose Sønderjylland

Tryk: Narayana Press, Cylling • Tekst: Allan Gudlio Nielsen • Tegninger: Carl Christian Toft

Traner

Hedemosen – en sur sag

Sølsted Mose er en gammel hedemose, en naturtype som herhjemme næsten kun findes i Sønderjylland. Bunden af hedemosen er flyvesand, som for mange hundrede år siden drev ind over land. Oven på ligger et tykt lag af tørvemosser, også kaldet sphagnum. Når de nedre dele af tørvemosset dør, nedbrydes de meget langsomt. Det meste bevares som sur, næringsfattigt tørv. Det sure miljø betyder, at få, men specielle planter kan trives her. En af dem er den insektædende plante soldug (se midteropslaget).

Unik hedemose-natur

Efter mange år med stadig mere tilgroning har træfældning, afgræsning og højere vandstand bremset den udvikling, der truede med at ødelægge den unikke hedemose-natur. I tørvegravene ses nu de flotte gule åkander, og hvor tørvemosserne har taget over, lyser de hvidtottedede kæruld op. Om foråret sender porsen i blomst den fineste, krydrede duft ud over mosen. På de tørre partier vokser blåbær, hedelyng og revling, mens klokkelyng, mosebølle og den sjældne rosmarinyng vokser på de mere fugtige partier. En lille bestand af den meget sjældne orkidé, mos-gøgeurt, trives her, og mosen er desuden det eneste sted i Danmark, hvor fisken dyndsmerring er registreret i nyere tid.

Naturpleje for fuglene og naturen

Med tiden vil en hedemose vokse til, i takt med at det døde tørvemos aflejres lag på lag. Efterhånden bliver jorden så tør, at birk, pil og bævreasp kan etablere sig. De danske hedemoser trues i dag også af de næringsstoffer, der med vind og regn driver ind over moserne og sætter ekstra skub i tilgroningen. En hedemose skal derfor plejes, hvis den skal bevares. Derfor har Fugleværnsfonden ryddet krat og hævet vandstanden i mosen, ligesom kreaturer nu afgræsser de åbne områder. Målet med naturplejen er at genskabe levestederne for de fugle, der i dag er sjældne og truede, samt sikre at de karakteristiske hedemoseplanter ikke forsvinder.

Blide svenske strofer

Hvor krat og træer dominerer er løvsangeren karakterfugl. I maj og juni høres igen og igen dens blide og vemodige strofe i faldende tempo og toneleje: Kära, snälla, söda, mama, får jag gå på bio i kväll? Den i Danmark sjældne fyrremejse yngler også i mosen. Bynkefuglen sidder ofte i de små buske på de åbne områder.

Byrkefugl

Løvsanger

Fyrremejse

Find hugormens overfrakke

I Sølsted Mose lever både snog og hugorm. Det er ikke ualmindeligt at finde en kastet hugorme ham i toppen af en af de mange lyngplanter.

Snup en bjesk fra mosen

Her vokser mose-pors. Prøv at nulre blomster og blade mellem fingrene. Af pors får man en herlig kryddersnaps. Pluk en god håndfuld blade fra porsebusken i sommermånederne. Kom dem i en flaske og fyld op med alkohol. Lad den trække 2-3 døgn før den filtreres. Nu har man en gullig-grøn bjesk, som man kan drikke på en kold vinterdag, og lade tankerne gå tilbage til den dejlige sommertur til Sølsted Mose.

Pas på - kødædende planter!

Altså kun hvis man er et lille insekt. I mosen vokser den insektædende plante, soldug. Dens blade er fyldt med røde, klæbrige hår, der har nogle slimdråber siddende på spidsen. Hvis et lille insekt rører slimen, hænger det uhjælpeligt fast, og så er det ilde stedt. Når plantens klæbrige hår bøjer sig ind mod insektet, udskilles en væske, der opløser insektets bløddede. På den måde skaffer planten sig et ekstra næringstilskud i den ellers så næringsfattige hedemose.

Hør hørsegøgen bræge

I forsommeren brummer det fra himlen. Det er dobbeltbekkasin-hannen, der "synger" ved at styrtdykke med udspilede halefjer. Under dykket begynder de yderste halefjer at vibrere med en brummende og brægende lyd. Under krigen fik dobbeltbekkasin øgenavnet Stuka – efter de tyske styrtdykkere. Kærligheds hvide uldtotter lyser op om sommeren overalt i mosen. "Ulden" blev forhen brugt som fyld i fattigbondens madras.

Nok se, men ikke røre

I Sølsted Mose vokser den sjældne og fredede mosgøgeurt. Den smukke orkidé har karakteristiske smalle blade uden pletter, og blomstrer i juni-juli. Nyd planten på afstand og pluk den ikke – den vil alligevel ikke kunne overleve i en villahave.

En god cigar

Dunhammerens "cigar" består af tusindvis af bittesmå frø. Vind og vand kan føre dem vidt omkring. Pungmejsen er glad for dunhammeren. Den bruger nemlig plantens frø når den skal bygge sin specielle rede, som også består af planteuld og spindelvæv. Reden hænger over åbent vand i et pile- eller birketræ, hvor den er i sikkerhed for rovdyr.

Prutter i vandet

Sølsted Mose er, så vidt vides, det eneste sted i Danmark hvor den sjældne fisk, dyndsmørlingen, yngler. Dyndsmørlingen har udviklet en speciel metode til at overleve i iltfattigt vand. Hvis der er mangel på ilt, stiger fisken op til overfladen og sluger en portion luft. Når luften passerer tarmkanalen optages ilten i blodet, mens resten af luften bobler ud af endetarmen.

- = Reservatgrænse
- ☒ = Fugleskjul
- P = Parkering
- ▨ = Ikke FVF's område

